

O'ZBEKISTONDA TANK BO'LINMALARINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI

Bobonazav Ravshanbek Eshmamat o'g'li

Namangan viloyat Pop tumani g'urumsaroy

mfy 07648 harbiy. Qism zirhli tank

Texnikalari haydovchi Chilangar kichik serjant

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida tank bo'linmalarining tarixiy shakllanishi, ularning Sovet Ittifoqi davridagi ildizlari, mustaqillikdan so'nggi islohotlar va zamonaviy rivojlanish bosqichlari yoritib berilgan. Shuningdek, tank bo'linmalarining tarkibiy tuzilishi, ularni tayyorlash tizimi, o'quv mashg'ulotlari, modernizatsiya jarayonlari va harbiy sanoatdagi o'рни haqida tahliliy ma'lumotlar keltirilgan. Mavzuning dolzarbligi harbiy salohiyatni mustahkamlashda tank bo'linmalarining o'рни bilan asoslanadi.

Kalit so'zlar: tank bo'linmalari, harbiy salohiyat, O'zbekiston armiyasi, zirhli texnika, harbiy islohot, T-72B3, Chirchiq harbiy bilim yurti, jangovar tayyorgarlik, harbiy sanoat, modernizatsiya, mustaqillikdan keyingi armiya.

Kirish:

O'zbekiston harbiy salohiyati davlat mustaqilligi e'lon qilingach, zamonaviy armiya barpo etilishi bilan shakllana boshladi. Harbiy tizimning eng muhim qismlaridan biri bu — zirhli texnikalar, xususan, tank bo'linmalaridir. Tanklar zamonaviy jangovar harakatlarda harbiy qudrat, himoya va harakatchanlik timsoli hisoblanadi. Ushbu maqolada O'zbekistonda tank bo'linmalarining tarixiy ildizlari, ularning tashkil etilishi, rivojlanish bosqichlari va zamonaviy holati tahlil qilinadi.

Tank bo'linmalarining ilk shakllanishi (Sovet davrida).

O'zbekiston hududida tank bo'linmalarining shakllanishi va rivojlanishining tarixiy ildizlari Sovet Ittifoqi davriga, xususan, Ikkinchi jahon urushi (1941-1945) yillariga borib taqaladi. Urush boshlanishi bilan Markaziy Osiyo hududi, ayniqsa, O'zbekiston strategik jihatdan muhim harbiy tayyorgarlik va ishlab chiqarish markaziga aylantirildi. Tahdid ostidagi Yevropa hududlaridan evakuatsiya qilingan harbiy zavodlar, o'quv yurtlari va muhim sanoat obyektlari Toshkent, Samarqand, Farg'ona kabi shaharlarga ko'chirildi. Jumladan, 1941-yilda Xarkovdagi tank qo'mondonlik maktabi Samarqandga ko'chirilgan va bu yerda tankchilarni tayyorlash, texnik xizmat ko'rsatish, nazariy va amaliy mashg'ulotlar yo'lga qo'yilgan. Bu maktab keyinchalik "Samarkand Tank-Technical School", undan so'ng "Samarkand Higher Tank Command School" nomi bilan tanilgan bo'lib, yuzlab yuqori malakali tank komandirlari va mexaniklarni tayyorlab bergan. Toshkent shahri esa harbiy ishlab chiqarish, boshqaruv va jangovar qismlar uchun markaziy baza bo'lib xizmat qilgan. Ayniqsa, Toshkentda joylashgan 108-tank diviziyasi (keyinchalik 108-motorlashtirilgan piyoda diviziyasi sifatida qayta tashkil etilgan) Sovet Ittifoqining Turkiston harbiy okrugi tarkibida faoliyat yuritgan va u Markaziy Osiyodagi eng yirik zirhli harbiy bo'linmalardan biri hisoblangan. Ushbu diviziya nafaqat jangovar kuch bo'lib, balki urushdan keyingi yillarda ham Sovet armiyasining harbiy tayyorgarlik, texnik xizmat va mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlovchi muhim elementi bo'lib qolgan. Bundan tashqari, Farg'ona vodiysi, xususan, Andijon va Namangan atrofida joylashgan harbiy poligonlar va texnik bazalar orqali harbiy mashg'ulotlar muntazam olib borilgan. Ushbu hududlarda tanklarni ta'mirlash, saqlash va o'qitish jarayonlari uchun maxsus infratuzilmalar yaratilgan. Bu bazalar nafaqat tanklar, balki boshqa zirhli texnikalarning ham xizmat ko'rsatish markazlari sifatida faoliyat yuritgan. Sovet davridagi harbiy siyosatga muvofiq, Markaziy Osiyo umumittifoq mudofaa strategiyasining ajralmas qismi bo'lgan. O'zbekiston hududida joylashgan tank bo'linmalari,

harbiy maktablar va sanoat korxonalari bu hududni harbiy jihatdan mustahkamlangan mintaqaga aylantirgan. Ayniqsa, urushdan keyingi davrda tanklar bilan ishlash bo'yicha texnik xodimlar tayyorlash, yangi uskunalarni sinovdan o'tkazish va o'quv mashg'ulotlarini doimiy ravishda olib borish orqali bu tizim yanada rivojlangan. Chirchiq va Samarqandda ochilgan harbiy texnik maktablar bu borada muhim rol o'ynagan. Shu bilan birga, O'zbekistondagi tank bo'linmalari Sovet davlati tomonidan taqdirlangan va "Qizil Bayroq" ordeni kabi faxriy unvonlar bilan mukofotlangan. Bu esa ularning nafaqat harbiy tayyorgarligi, balki siyosiy-iqtisodiy ahamiyatini ham ko'rsatib turadi. O'zbekiston hududida tank bo'linmalari Sovet davridanoq faqat harbiy kuch emas, balki texnologik va tashkiliy jihatdan yuksak darajadagi tizim sifatida shakllangan va bu asoslar keyinchalik mustaqil O'zbekiston Qurolli Kuchlari tarkibida rivoj topishda muhim rol o'ynagan.

Mustaqillikdan so'ng: harbiy tuzum islohoti.

1991-yil 31-avgust kuni O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligini e'lon qilganidan so'ng, mamlakat oldida turli strategik yo'nalishlarda mustahkam davlat tizimini shakllantirish vazifasi paydo bo'ldi. Bu jarayonda milliy xavfsizlik va mudofaa masalalari ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida ko'rildi. Avvalgi Sovet Ittifoqi davrida respublika hududida joylashgan harbiy infratuzilma va texnika, jumladan, tank bo'linmalari, O'zbekiston tasarrufiga o'tdi. Bu tarkibga asosan sovet armiyasining T-62, T-64 va T-72 kabi modifikatsiyalardagi tank modellari kirgan bo'lib, ular zamonaviy jangovar harakatlar uchun moslashgan edi. 1992-yil 6-yanvarda O'zbekiston Respublikasining Qurolli Kuchlari rasman tashkil etildi. Aynan shu davrdan boshlab, harbiy tuzumni milliy lashtirish, markazlashgan boshqaruv tizimini yaratish va mavjud texnik resurslarni samarali qayta taqsimlash ishlari boshlandi. O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi tuzilib, sobiq Sovet armiyasidan meros bo'lib qolgan harbiy bo'linmalar, shu jumladan zirhli qismlar, yangi

mudofaa konsepsiyasiga mos holda qayta shakllantirildi. Ushbu bo‘linmalar orasida tank batalyonlari va brigadalari alohida strategik ahamiyatga ega deb topildi. Tank bo‘linmalari, avvalambor, jangovar tayyorgarlikni ta’minlash, harbiy salohiyatni saqlab qolish va zamonaviy xavf-xatarlar sharoitida mudofaa tizimini mustahkamlash uchun faoliyat yurita boshladi. Ularning asosiy vazifalari sifatida doimiy mashg‘ulotlar o‘tkazish, harbiy texnikani parklashtirish (to‘g‘ri saqlash va xizmat ko‘rsatish), vaqti-vaqti bilan modernizatsiya qilish belgilandi. Bu jarayonda sobiq texnika bazalarining infratuzilmasi yangilandi, tanklarni ta’minlash va ehtiyot qismlar bilan ta’minlash mexanizmlari yo‘lga qo‘yildi. Harbiy tuzum islohotlari doirasida Qashqadaryo, Toshkent, Farg‘ona va Samarqand viloyatlarida joylashgan sobiq Sovet harbiy qismlari negizida zamonaviylashtirilgan tank bo‘linmalari tashkil etildi. Ular zamonaviy boshqaruv uslublariga asoslangan, ichki tuzilmasi kuchaytirilgan, jangovar va texnik imkoniyatlari kengaytirilgan holatda milliy armiyaning muhim bo‘lagi sifatida faoliyat ko‘rsata boshladi. Tank bo‘linmalari muntazam harbiy mashqlar - “Vatanparvar”, “Mustahkam qalqon”, “Jangovar shaylik” kabi o‘quv amaliyotlarida ishtirok etib, o‘zining harbiy tayyorgarlik darajasini namoyon etmoqda. Bundan tashqari, harbiy kadrlar tayyorlash tizimi ham tubdan yangilandi. Chirchiq oliy harbiy tank bilim yurti va Samarqanddagi harbiy maktablar negizida tankchilar, texnik mutaxassislar va ofitserlar uchun maxsus kurslar tashkil etildi. Bu o‘quv markazlari yangi avlod harbiy kadrlarini yetishtirishda muhim rol o‘ynadi. Milliy armiyamizda tank bo‘linmalarining mavjudligi, ularni zamonaviy qurollar bilan ta’minlash va xalqaro standartlarga mos tarzda tayyorlash ishlari O‘zbekiston Respublikasining mustaqil mudofaa siyosatida doimiy e’tibor markazida bo‘lib kelmoqda. Ayniqsa, 2000-yillardan keyin amalga oshirilgan harbiy-texnik hamkorliklar - Rossiya, Belarus, Xitoy va boshqa davlatlar bilan aloqalar orqali tank texnikasini ta’minlash, modernizatsiya qilish va yangilash borasida sezilarli yutuqlarga erishildi.

Tank bo'linmalarining tuzilishi va o'quv mashg'ulotlari.

Tank bo'linmalari harbiy okruglar tarkibiga kiruvchi brigada va batalyonlar asosida faoliyat yuritadi. Har yili “Vatanparvar”, “Jangovar shaylik”, “Mudofaa qalqoni” kabi harbiy o'quv mashg'ulotlarda tankchilar ishtirok etadi. Chirchiqdagi Harbiy texnika bilim yurtida tank va zirhli texnikalar bo'yicha mutaxassislar tayyorlanadi. Shuningdek, Qashqadaryo va Farg'ona viloyatlarida joylashgan harbiy qismlarda zamonaviy jangovar tayyorgarlik olib boriladi.

Rivojlanish bosqichlari va modernizatsiya.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillik yillarida o'z harbiy salohiyatini mustahkamlash borasida muhim islohotlar olib bordi. Xususan, 2010-yillardan boshlab, tank bo'linmalarining texnik bazasini yangilash va modernizatsiya qilishga alohida e'tibor qaratila boshlandi. Bu jarayon O'zbekistonning milliy mudofaa salohiyatini oshirish va global harbiy standartlarga yaqinlashish maqsadida amalga oshirilgan strategik harakatlarning muhim yo'nalishidir. Shu yillarda O'zbekiston Rossiya, Belarus, Xitoy kabi davlatlar bilan harbiy-texnik hamkorlikni kengaytirib, zamonaviy tank modellarini, ularning ehtiyot qismlari va servis texnologiyalarini import qila boshladi. Ayniqsa, Rossiya bilan imzolangan hamkorlik bitimlari asosida T-72B3 modifikatsiyasidagi modernizatsiyalangan tanklar O'zbekiston armiyasi qurol-aslahasiga kiritildi. Ushbu tanklar ilg'or elektro-optik tizimlar, avtomatik nishonga olish mexanizmlari, zamonaviy aloqa vositalari va kuchaytirilgan zirh bilan jihozlangan bo'lib, ular nafaqat mudofaa, balki harbiy hujum holatlarida ham yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. T-72B3 tanklarining joriy etilishi O'zbekiston Qurolli Kuchlarining jangovar qudratini oshirishda muhim qadam bo'ldi. Ular yuqori harakatchanlik, o'q otish aniqligi va elektron boshqaruv tizimlari bilan ajralib turadi. Bu esa harbiy bo'linmalar uchun taktik manevr imkoniyatlarini kengaytiradi va texnik xizmat ko'rsatish jarayonini soddalashtiradi. Bundan tashqari, O'zbekistonning harbiy sanoat majmuasi ham rivojlana boshladi.

Maxsus zavodlar va texnik markazlar negizida zirhli texnikalarni ta'mirlash, ehtiyot qismlar bilan ta'minlash va qisman yig'ish imkoniyatiga ega bo'lgan texnik bazalar tashkil etildi. Toshkent, Chirchiq va Samarqand shaharlarida joylashgan harbiy-texnik servis markazlari orqali mavjud tanklarning texnik holatini muntazam nazorat qilish va ularni modernizatsiya qilish ishlari amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, tanklar bo'yicha mutaxassislar tayyorlash tizimi ham zamon talablariga moslashtirildi. Harbiy bilim yurtlarida zamonaviy texnikani boshqarish, ta'mirlash va jangovar holatlarda undan foydalanish bo'yicha yangilangan o'quv dasturlar joriy etildi. Ofitserlar va texnik xodimlar Rossiya va boshqa xorijiy davlatlardagi malaka oshirish kurslarida qatnashib, zamonaviy harbiy texnologiyalar bilan tanishmoqda. Bugungi kunda O'zbekiston tank bo'linmalarining rivojlanishiga faqat importga tayangan holda emas, balki ichki resurslar, texnik salohiyat va sanoat bazasini rivojlantirish orqali erishmoqda. Bu yo'nalishda mahalliyashtirish darajasini oshirish, tanklar uchun ehtiyot qismlarni O'zbekistonda ishlab chiqarish va ularni yangi texnologiyalar asosida modernizatsiya qilish ustuvor maqsad sifatida belgilangan.

Xulosa:

O'zbekistonda tank bo'linmalari uzoq yillik tarixga ega bo'lib, mustaqillik yillarida yanada mustahkamlangan va zamonaviylashtirilgan. Ular nafaqat mudofaa kuchlarining bir qismi, balki strategik harbiy tayyorgarlikning asosiy bo'g'ini hisoblanadi. Bo'lajak yillarda harbiy sanoatni rivojlantirish, milliy ishlab chiqarish bazasini kengaytirish orqali tank bo'linmalarini yanada takomillashtirish — milliy xavfsizlik uchun muhim omildir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://uz.wikipedia.org/wiki/O%CA%BBzbekiston> Respublikasi Qurolli Kuchlari
2. Абдуллаев, М.Ж. История вооружённых сил Узбекистана. Ташкент, 2015.